

ליקוטי מוהר"ן בפרשה - 145

פרשת חוקת - ה'תשפ"ג / מאת הרה"ג אליהו עטיה שליט"א

לקבלת השיעור במייל:
6537488@gmail.com

מבוסס על ליקוטי מוהר"ן - תניינא תורה כ"ו

סדר הפרשיות / החילוקים בין שירת הים לשירת הבאר / לא נזכר שם משה ולא שם ה' בשירת הבאר / אדם שר כשהוא שותה ולא כשהוא אוכל / חזקיה לא נעשה משיח כי לא אמר שירה / רק הבאר נכנסה עמנו לארץ ישראל לא המן ולא ענני כבוד / למה צריך את בארה של מרים לעתיד לבוא / כשנתסלקה הבאר לא יכלו לחדש חידושי תורה / אין אומרים שירה אלא על היין / איך אמרו שירה על מים הרי שירה צריכה יין / מהיכן היה יין לנדב ואביהוא וכן יין לנסכים במדבר / התורה של רבינו היא כולה 'הקדמות' / משה רבינו מלוּבש ברמ"ח איברי האדם ומזכיר אותנו על המצוות / משה רבינו ושכרות היין לא הולכים יחד / הצדיקים שהם מבחינת משה מאוד מזהירים על שכרות / משה נזכר ברמז בשירה בתיבת "מחקק" / מעט יין כדי להגדיל את החסדים ולפקח את הדעת הוא טוב / ע"י מעט יין החסדים שבדעת נגדלים ומתפשטים / משה בחינת הדעת המתגדלת ע"י מעט יין / הבאר היא בחינת א"י ולכן לא השתתף משה בשירתה / 'פירות גינוסר' ומתיקותם / גינוסר אז כנרת (טבריא) שפירותיה מתוקים כקול הכינור / 'פירות גינוסר' בכח בארה של מרים / כל מצוה שעושה מקבל הארה וסיוע משורש קדושת זו המצוה / ניסי נחל ארנון, שהודיעה להם הבאר / טעם נוסף מדוע משה רבינו לא אמר את שירת הבאר / פי הבאר שנברא בבין השמשות / הארץ לא פתחה פיה לטובה / שירת הבאר היא "מכנף הארץ" ולא מפי הארץ / שירת הבאר - יחוד התלמידי חכמים עם תומכי התורה / תומכי תורה שייך רק אחרי שנכנסו לא"י לא במדבר / סיכום התיארוץ מדוע משה לא נזכר בשירת הבאר

השיעור לרפואת שלמה של שרון בן נעעמה נעמי יאל נא רפא נא לו'

סדר הפרשיות

א. פרשת חוקת היא האמצעית מבין שלושת הפרשיות: קרח, חוקת, בלק - ויש סימן לזכור את סדר שלושת הפרשיות האלה, שאות ק' זוה, ק'רח ק' בתחילה, חק'ת ק' באמצע, בלק' ק' בסוף. פרשת חוקת פותחת עם החוקה של טהרת פרה אדומה, אחר כך יש את ענין חטא מי מריבה, ומיתת אהרן הכהן, הבקשה מאדום לעבור בגבולו. ובסוף עליית שישי יש את 'שירת הבאר', שנאמר (במדבר כא, יז): "אָז יִשִּׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלַי בְּאֵר עֲנֵנוּ לָהּ וְגו'". ועל ענין זה נדבר בעזרת ה' היום.

החילוקים בין שירת הים לשירת הבאר

ב. מובא במדרש תנחומא (בשלח י): "עֲשֶׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לָהֶם עַל הַיָּם... וּבְנִגְדָן אָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל עֲשֶׂר שִׁירוֹת: הָרֵאשׁוֹנָה בְּמִצְרַיִם... הַשְּׁנִיָּת עַל הַיָּם, שְׁנַאֲמַר: "אָז יִשִּׁיר מֹשֶׁה". הַשְּׁלִישִׁית עַל הַבְּאֵר: "אָז יִשִּׁיר יִשְׂרָאֵל" וכו'. ומונה שם עד השירה העשירית שתהיה לעתיד לבוא. שירת הבאר ושירת הים - שתיהן פותחות ב"אָז יִשִּׁיר", אלא שבשירת הים כתוב "אָז יִשִּׁיר מֹשֶׁה" - ובשירת הבאר כתוב: "אָז יִשִּׁיר יִשְׂרָאֵל" - כי כאן ישראל הם אלו שאמרו שירה.

לא נזכר שם משה ולא שם ה' בשירת הבאר

ג. ויותר מזה, כותב רש"י: "לא נזכר משה בשירה זו, לפי שלקה על ידי הבאר" - היינו ב'מי מריבה', ש'משה היכה את הסלע במקום לדבר אליו, נגזר על משה ואהרן שלא להיכנס לארץ ישראל, ולכן משה לא נזכר בשירה זו, כי הוא נענש ע"י הבאר. כתוב (שם כ, יג): "הִמָּה מִי מְרִיבָהּ", פירש"י: "את אלו ראו אצטגניני פרעה שמושיען של ישראל לוקה במים, לכך גזרו (שמות א, כב): "כֹּל הַבֵּן הַיְלֹוֹד הַיְאָרְה תִשְׁלִיכֶהוּ" והחרטומים לא ידעו שזה הולך על 'מי מריבה'.

בכל השירות נזכר שמו של הקב"ה, כמו שנאמר בשירת הים (שמות ט, א): "אָז יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה' - אבל בשירת הבאר לא נזכר שמו של הקב"ה. ולמה? אומר רש"י: "כיון

שלא נזכר שמו של משה, לא נזכר שמו של הקב"ה - משל למלך שהיו מזמנים אותו לסעודה, אמר המלך: אם אוהבי שם - אני שם, ואם לאו - איני הולך". ולכן כאן שלא נזכר משה, גם לא נזכר שמו של הקב"ה.

אדם שר כשהוא שותה ולא כשהוא אוכל

ד. רבינו מביא ב'ספר במידות' (ח"ב 'נגינה' אות ה' ובאכילה ח"ב אות ט"ו) וז"ל: 'מֵה בְּשִׂאָדָם שׁוֹתָה מִתְחִיל לְזַמֵּר וּלְנַגֵּן וְלֹא כֵן בְּאֵכִילָתוֹ' - כשאדם אוכל הוא לא שר, לעומת זאת אדם ששותה כוסית או שניים של 'משקה' - הוא מתחיל לשיר, והסיבה לזה אומר רבינו: 'מִחֻמַּת שְׂאֵמְרוֹ שִׁירָה עַל הַבְּאֵר וְלֹא אָמְרוֹ שִׁירָה עַל הַמֶּן'. והמקור לזה, מובא במדרש (שמות רבה כה, ז): "וְלָמָּה לֹא אָמְרוֹ שִׁירָה עַל הַמֶּן בְּשֵׁם שְׂאֵמְרוֹ עַל הַבְּאֵר? אֲלֵא עַל הַמֶּן הָיוּ מוֹצִיאִין דְּבָרֵי תַפְלוּת, שְׁנַאֲמַר (במדבר יא, ו): "וְעֵתָה נַפְשֵׁנוּ יִבְשֶׁה אֵין בַּל", אָמַר הַקֶּבֶ"ה: אֵינִי מְבַקֵּשׁ לֹא תִרְעוּמוֹתֵיכֶם וְלֹא קְלוּסִיכֶם (וכמו שאמרים לדבורה לא מדובשך ולא מעוקצך), לְפִיכֶךָ לֹא נָתַן לָהֶם רְשׁוֹת לֹמַר שִׁירָה אֲלֵא עַל הַבְּאֵר - מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְחַבְּבִין אוֹתָהּ, שְׁנַאֲמַר (שם כא, יז): "עָלַי בְּאֵר עֲנֵנוּ לָהּ", עכ"ל. בגלל שעם ישראל התלוננו על המן, הקב"ה לא נתן להם רשות לומר שירה על המן, ורק על הבאר זכו לומר שירה מפני שהיו מחבבין אותה.

חזקיה לא נעשה משיח כי לא אמר שירה

ה. לזכות לומר שירה, הוא מעלה גדולה מאוד, מובא בגמרא (סנהדרין צד, ב) ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג - אמרה מידת הדין לפני הקב"ה: 'ריבונו של עולם, ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך, לא עשיתו משיח, חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו, ולא אמר שירה לפניך - תעשהו משיח?!" ע"ש. חזקיהו המלך לא אמר שירה על הניסים שהקב"ה עשה לו ולישראל בזמן מפלת סנחריב ממול ירושלים, שהיה נס ופלא כמו שכתוב (ישעיה לו, לו) "וַיֵּצֵא מֶלֶךְ אֲשׁוּר מֵאָה וּשְׁמָנִים וַחֲמֵשָׁה אֲלָף וַיִּשְׁפְּכֵמוּ בַבְּקָר וְהָנִה כָּל־סַרְסָרִים מֵתִים", ומכיוון שהוא לא אמר שירה קטרגה עליו מידת הדין, ולא זכה חזקיה להיות משיח, ולסיים את הגלות.

בגאולה העתידה נאמר שירה, כמו שכתוב (תהלים צח, א): "מְזֻמָּר שִׁירוֹ לַה' שִׁיר חֲדָשׁ" - שיר 'זכר' שלא תהא אחר כך לידה של צרות, משא"כ כל השירות בלשון נקבה כי נולדו אחר כך עוד צרות כמבואר כל זה במדרש (שמות רבה כג, יא), ע"ש. כשזוכים לומר 'שירה' - זה דבר גבוה מאוד. ועם ישראל רצו לומר שירה גם על המן, אמר להם הקב"ה: אתם לא זכאים לומר שירה על המן, בגלל שהתרעמתם על המן, לעומת זאת על הבאר עם ישראל זכו לומר שירה בגלל היו מאוד אוהבים אותה.

רק הבאר נכנסה עמנו לארץ ישראל, לא המן ולא ענני כבוד

ו. וכפי הנ"ל מתבאר שהשירה היא בחינת גאולה, והשירה נותנת עוצמה גדולה לדבר. ובזה יובן, שהנה קיבלנו שלוש מתנות במדבר על ידי שלושת הרועים (ע'תענית ט). קיבלנו מן בזכות משה, ענני כבוד

ובתחוננים, כי כשרוצים למשוך חידושי תורה, צריך למשוך אותם רק בבקשה ברחמים ותחוננים ולא בכח.

ולכן גם לעתיד לבוא שיבוא משיח צדקנו, נצטרך לשתות מ'באר מרים' כדי לזכות לחידושי תורתו של משיח, שהרי משה הוא גואל ראשון והוא גואל אחרון, וכמובא בזהר (תיקו"ס"ט דף ק"ב): משה משה תרין זמנים – לקיימא ביה (קהלת א, ט): "מה שהיה הוא שיהיה". כל עניינו של משיח הוא ללמד אותנו 'תורתו של משיח', ולכן גם לעתיד לבוא נשתה שוב מבארה של מרים.

אין אומרים שירה אלא על היין

ט. רק שיש כאן קושיא: מובא בגמרא בברכות (דף לה): "אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן: מניין שאין אומרים שירה אלא על היין, שנאמר (שופטים ט, יג): "ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים". הפסוק זה נאמר במשל יותם בנו של גדעון. ומה היה הסיפור? לגדעון היו 70 בנים, והיה לו בן אבימלך (שהיה בן מפילגשו משכם), וכשנפטרו גדעון, הלך אבימלך לאנשי שכס אל אחי אמו, והם תמכו בו, והוא שכר אנשים ריקים ופוחזים, והלך והרג את כל השבעים אחים שלו, חוץ מהבן הקטן יותם שהתחבא וברח. וכשסיפרו ליוותם שהמליכו את אבימלך, הוא ענה במשל, ושם אמר את הפסוק הזה: "ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים" – שואלת הגמ', מילא היין משמח אנשים, אבל מה זה – "המשמח אלהים", ממתי היין משמח את הקב"ה? מתרצת הגמרא: שהשמחה של ה' כי אין אומרים שירה אלא על היין.

איך אמרו שירה על מים הרי שירה צריכה יין

י. וא"כ נשאלת השאלה: איך עם ישראל אמרו שירה על הבאר של מים, הרי הגמרא אומרת שאין אומרים שירה רק על היין? ונראה לתרץ באופן נפלא, כתוב (שמות יח, ט): "ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל וגו'", פירש רש"י (בשם המכילתא יתרו פ"א): "טובת המן, והבאר, והתורה". הלשון של המכילתא הוא: ר' אלעזר המודעי אומר: בטובת הבאר הכתוב מדבר; אמרו לו (ליתרו): הבאר הזה שנתן לנו המקום, אנו טועמין בו טעם יין ישן, טעם יין חדש, טעם חלב, טעם דבש, טעם כל הממתקים שבעולם, ע"כ. וכפי זה מיושב היטב, שכיון שהיו מתהפכים המים שבבאר לכל הטעמים של המשקאות שבעולם, והטעם הראשון – הוא טעם יין ישן וטעם יין חדש (כמו יין תירוש מתוק).

מהיכן היה לנדב ואביהוא יין, וכן יין לנסכים במדבר

יא. כתוב במדרש (ויקרא רבה יב, א, הובא ברש"י ויקרא ג, ב) שנדב ואביהוא נכנסו 'שתווי יין' למקדש. במדרש תלפיות (בהשמטות ערך יין) שואל: מאיפה היה להם יין במדבר? (ואם תאמר שקנו מהגויים זה דוחק, ואפילו שלא נאסר עדיין סתם יינם, הרי קדושים כמו נדב ואביהו ודאי לא ישתו דבר שעתידים חכמים לאסור). אומר המדרש תלפיות, שהיין הגיע להם מהבאר שהיתה מתהפכת להם ליין, וזה היה יין משכר.

בזכות אהרן, ובאר מים בזכות מרים. המן והענני כבוד לא נכנסו איתנו לארץ ישראל, לעומת זאת הבאר כן נכנסה לארץ ישראל. כמובא במדרש (תנחומא חוקת כ"א והובא ברש"י פסוק כ'): "וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן", זה הבאר שבאת עמקם עד שנגנזה לתוך ימה של טבריה. והעומד על פני הישימון (מקום מדבר שמם), רואה בתוך הים כמלא פי תנור (וברש"י: 'כמין כברה בים') והוא הבאר הנשקף על פני הישימון, ע"כ. והכל בזכות השירה שאמרו ישראל על הבאר, לכן היה בחינה של גאולה וארץ ישראל, לבוא ולהיכנס לארץ ישראל.

למה צריך את בארה של מרים לעתיד לבוא

ז. כתוב במדרש (תהלים שוחר טוב מה, ד) שגם לעתיד לבוא ישראל אומרים שירה והמים עולין להם – כמו שהיה במדבר, ותהיה לנו בחינת 'בארה של מרים', ע"ש. ולכאורה קשה, למה צריך שוב 'בארה של מרים' בארץ ישראל, הרי ברוך ה' יש לנו הרבה מים בארץ ישראל זה לא כמו שהיה במדבר שלא היה לנו מים.

והתרוין: צריך לשתות מ'בארה של מרים', כי עי"ז נזכה לבחינת קבלת התורה – 'אין מים אלא תורה' (תענית ז). כי על ידי המים הקדושים האלו, התורה נבלעת בעצמות שלנו, וזוכים לזכור היטב היטב את התורה, וכמו שכתב באור החיים הקדוש (במדבר כא, יז), וז"ל: שירה זו – על התורה אמרוה, ובה (מיובן) גם בן (מדוע) לא נקרא 'תגר' (כעס) על הדור ההוא למה לא שוררו שירה חדשה כשנתנה להם תורה מורשה – אשר לה נאווה תהלה, (והתשובה): כי ודאי היא זאת (שירת הבאר, היא) שירת התורה שנקראת 'באר מים', ונקראת 'באר' על שם המקור שהיא 'שכינה עליונה' שנקראת 'באר', גם 'מים' – לפי שהתורה נמשלה למים, ע"כ.

מסופר שכשבא רבי חיים ויטאל ללמוד תורה אצל האריז"ל, האר"י לקח אותו לימה של טבריה, ושם לקחו סירה, והאר"י מכוון אותו ימינה שמאלה וכו' עד שהגיעו למקום ששם נמצאת בארה של מרים, והאר"י שאב כוס של מים ונתן לרבי חיים לשתות, ומאז רבי חיים היה מבין וזוכר את כל הלימוד שלמד עם רבו האר"י, והכל בזכות שנתן לו האריז"ל לשתות מ'בארה של מרים'.

כשנתסלקה הבאר לא יכלו לחדש חידושי תורה

ח. מה שזכינו לשמוע תורה במדבר חידושי תורה ממשה רבינו, זה בזכות 'בארה של מרים', רבינו מסביר בליקוטי מוהר"ן (ח"א תורה כ') שכל המחלוקת שהיתה ב'מי מריבה', היה כי ברגע שנפטרה מרים נסתלקה הבאר, ומשה רבינו לא יכל לומר חידושי תורה כמו שהיה אומר בחייה של מרים. כי מרים הנביאה היא היתה הנשמה שדרכה היתה עוברת התורה, מרים זה מלשון מרירות, כי יש בה בחינת הצער על התורה, כמובא במשנה באבות (פ"ג מ"ד) "כף היא דרקה של תורה, פת בפלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תשן, וחי צער תתיה וכו'". וכשמרים נפטרה, משה לא יכל להוריד חידושי תורה, עד שחזרה הבאר בזכות משה. רבינו מסביר שבזה שמשה היכה בסלע, הוא היכה ב'לב העליון', ובזה הוא משך את חידושי התורה. ולפי רבינו הטענה על משה רבינו היתה: למה משה היכה על הסלע – היינו הלב העליון – בכח, ולא דיבר אליו ברחמים

ולפי זה נבין, הסברנו ששירת הבאר היתה ע"י שהבאר נהפכה ליינ, (כמו שהוכחנו מהגמ' בברכות שאין אומרים שירה אלא על היין), וכיון שישראל שרתו יין משובח מהבאר עד שהם התחילו לומר שירה, כלומר ששנתו מספיק יין עד שהיו מבוססים ושמחים לומר שירה, וכמו שאמר רבינו בספר המדות שאדם מתחיל לומר כשהוא שותה, ובודאי לא מזמר כששותה מעט, אלא כשנתבסס ושמת.

אכן כל זה טוב בשביל ישראל, אבל אצל משה רבינו, הוא מתנגד לשתיית היין עד שאדם מתבסס ושר, כי אז יש חשש "פֶּן יִשְׁתָּה וְיִשְׁכַּח מִחֻקְּךָ" וכמו שהסברנו. וכיון שכאן היתה שירת ישראל מחמת היין ששותו מהבאר, לכן משה רבינו לא השתתף בשירה של ישראל.

הצדיקים שהם מבחינת משה מאוד מזהירים על שכרות

טו. רבינו הקדוש שמאוד הזהיר על ענין של שתייה מרובה. כי הוא מאוד לא אהב את השכרות. רבינו פעם אמר לחסידים: 'אני לא יכול לסבול את החגים שלכם' (שיש"ק ח"ב אות צ"ב, וע"ע ח"ז אות שכ"ד), ידוע שבחסידויות יש הרבה התוועדויות, והיו מביאים הרבה משקה חריף ומשכר, ורבינו לא סבל את כל ההתוועדויות עם המשקה המשכר, אלא רבינו רצה שנהיה כל הזמן מאופסים בראש צלול, ולא נבוא לידי שכרות.

מסופר (שיש"ק ח"ב אות קנ"א) שפעם אחת כשהיו רבי נתן ורבי נפתלי אצל רבינו, הוא נתן להם כוסית אחת לשניהם. רבי נפתלי ורבי נתן הסתכלו על הכוסית בתמיהה, וכי מה יספיק להם מעט יין שרף כזה ועוד לשניהם?! ואז רבי נתן התעשת ואמר: 'בראנפן (יין שרף) גם מעט – זה טוב'. ורבינו ענה לו: 'בראנפן – רק מעט זה טוב'. לא שגם מעט זה טוב, אלא רק מעט זה טוב.

נמצא, שרבינו הזהיר מאוד על השכרות, וההסבר: היות שרבינו הוא בחינת 'איתפשטותא דמשה רבינו', רבינו הקדוש הוא אחד מחמשת יחידי הדורות שהם: משה רבינו, רבי שמעון בר יוחאי, האר"י ז"ל, הבעל שם טוב, ורבינו הקדוש (ע"י מוהר"ן רע"ט) – שהם זכו לנשמת משה רבינו בעצמו, ולא רק ניצוץ מנשמת משה שאת זה יש בכל דור. ולפי זה מובן למה רבינו הרחיק מאוד מהשכרות, כמו שרבינו אומר שמשה לא מסתדר עם היין – "פֶּן יִשְׁתָּה וְיִשְׁכַּח מִחֻקְּךָ", 'מחוקק' – זה משה ("כִּי שָׁם חָלַקְתָּ מִחֻקְּךָ סְפוּי") – "שָׁעַל יְדֵי הַשְּׁתִּיָּה וְהַשְּׁכָרוֹת שׁוֹכְחֵי רַמ"ח מְצוּוֹת שֶׁל מֹשֶׁה". וכך גם הצדיקים ששהם יחידי הדורות, מרחיקים מאוד משכרות.

משה זכר ברמו בשירה בתיבת "מחוקק"

טז. וכעת נראה עומק נפלא, כי אף אמנם שמשה לא נזכר בשירת הבאר, מ"מ עם ישראל לא ויתרו, והזכירו ברמו את משה – כמו שכתוב: "בְּאֵר חַפְרוֹתָ שָׁרִים כְּרוּתָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמַחְקָק" וגו', עם ישראל הזכירו בשירה תיבת 'מחוקק' – שזה רומז למשה. וכמו שפירש"י: דמה שכתוב (במדבר כא, יח) "בְּאֵר חַפְרוֹתָ שָׁרִים כְּרוּתָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמַחְקָק", כאן נרמז שמו של משה, וז"ל (בפסוק כ:): בְּמַחְקָק –

וכן על השאלה מאיפה לקחו יין ונסכים למזבח? כתב בספר הצל"ח (לבעל ה'נודע ביהודה'), שהם לקחו את היין מהבאר (ושם הוא מברר אם דנים את היין הזה כיון של נס, כמו נס פך השמן של חנוכה, ועוד הרבה פלפולים יפים). וכן כותב רבינו החיד"א (דבש לפי מערכת ב' אות ג') שלקחו את היין מהבאר. נמצא, כמו שהמנן היה משתנה לכל הטעמים שבעולם, גם מי הבאר היו משתנים לכל המשקאות שבעולם (יין, בירה, מיצי פירות, שוקו, ואפילו ליקולה...), והמשקה הכי חשוב שהבאר היתה מתהפכת – זה יין. ולפי"ז יש תירוץ לשאלה שלנו איך אמרו שירה על המים? והתשובה, שהבאר נתנה להם גם יין, ואז הם אמרו שירה על היין.

התורה של רבינו היא כולה 'הקדמות'

יב. ולפי זה חשבתי לומר תירוץ חדש למה משה רבינו לא אמר את שירת הבאר? מפני שהבאר התהפכה ליינ. ורבינו מגלה בלקוטי מוהר"ן שלמשה רבינו יש איזה ענין עם היין – תמיד צריך לדעת את הסוד הגדול, שרבינו אמר בשחות הר"ן (שיחה ר') "כָּל הַתּוֹרָה שְׁלִי הִיא כְּלָה הַקְּדָמוֹת". וביאור הדברים: התורה של רבינו זה בחי 'הקדמה' שאתה יכול ללכת איתה לכל מקום בתורה.

אחד הדברים הנפלאים שאנחנו זוכים לראות, איך אפשר ללמוד כל נושא בתורה ע"י הליקוטי מוהר"ן, אמנם לא הגענו למדרגה הזאת ללמוד מכל תורה פירושים על כל התורה כולה, אבל מה שכך שייך לנו, זה למצוא בכל נושא בתורה, איפה יש על זה איזה חידוש ותוספת על פי דברי רבינו בליקוטי מוהר"ן.

משה רבינו מלוכב ברמ"ח איברי האדם ומזכיר אותנו על המצוות

יג. וגם בענין ששאלנו למה לא נזכר משה רבינו בשירת הבאר, יש תורה בליקוטי מוהר"ן (תניינא תורה כ"ו) ושם רבינו אומר בזה הלשון: יָדַע, שָׁעַל יְדֵי שְׁכָרוֹת – שׁוֹכְחֵי כָּל הַמְצוּוֹת וְהַזְהָרוֹת שֶׁצִּוְּהָ מֹשֶׁה רַבְּנֵנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם. נשים לב: רבינו לא אומר ששוכחים את כל המצוות שבתורה סתם, אלא שוכח את המצוות שציווה משה, רבינו מקשר את בעית השכרות למשה רבינו. מה הסיבה? אומר רבינו: פי מֹשֶׁה הוּא מְלַבֵּשׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בְּכָל אִיבָר וְאִיבָר, וּמְזַכֵּר כָּל אִיבָר וְאִיבָר, שֶׁיַּעֲשֶׂה הַמְצוּוֹת הַשְּׂיֵכָה לְאוֹתוֹ אִיבָר, כִּי רַמ"ח מְצוּוֹת בְּנֶגֶד רַמ"ח אִיבָרִים, ע"כ. משה מזכיר לכל איבר ואיבר בגוף (עניינים, ידיים, רגליים, לב וכו'), את המצוות ששייכים אל האבר המסוים, כדי שיעשה אותם, (וכמו שבעל ספר 'חידים' מבאר איך כל המצוות תלויות באיברים של האדם).

משה רבינו ושכרות היין לא הולכים יחד

יד. ממשיך רבינו: ועל פן משה נקרא "מחוקק" (דברים לג, כא), שהוא גִּמְטְרִיא רַמ"ח, שְׁמֻזְכֵּר רַמ"ח מְצוּוֹת בְּנ"ל. ועל ידי השכרות שוכח אותם, בְּבַחֲיָנָה (משלי לא, ה) "פֶּן יִשְׁתָּה וְיִשְׁכַּח מִחֻקְּךָ", שָׁעַל יְדֵי הַשְּׁתִּיָּה וְהַשְּׁכָרוֹת שׁוֹכְחֵי רַמ"ח מְצוּוֹת שֶׁל מֹשֶׁה, ע"כ. כלומר, על ידי שתיית יין שוכח את המצוות שציווה אותנו משה, האברים לא מצלחים להיזכר בהם. וזהו "פֶּן יִשְׁתָּה וְיִשְׁכַּח מִחֻקְּךָ", משה נקרא 'מחוקק', כמו שכתוב (דברים לג, כא) "כִּי שָׁם חָלַקְתָּ מִחֻקְּךָ סְפוּי", נמצא ששכרות היין ומשה רבינו – לא הולך יחד.

שתיית מעט יין – אנו מעוררים את בחי ה'דעת' שזה משה. וזה מה שעם ישראל מרמזים למשה רבינו, ואומרים: "בְּאֵר הַפְּרוּחַ שְׂרִים פְּרוּחַ נְדִיבֵי הָעַם בְּמַחְקֶק", 'מחקק' – (זה משה), כלומר שכל מה ששרנו מכח ששתינו יין מהבאר, שלכן לא רצית להשתתף איתנו בשירה, בכל אופן כל השירה היתה מהכח שלך בהעלם והסתר, כי שתינו רק מעט יין – במידה כזאת שלא רק שהיא לא מזיקה – אלא אדרבא היא מגדילה את החסדים, וזכינו ל'כָּל הַמְתַּפְּתָה בְּיָנוּ' – יש בו מִדְּעַת קוֹנוֹ' – וספירת ה'דעת' זה 'משה רבינו'. ולכן השירה שאמרנו היתה על ירך, כי הדעת המלוּבש בחסדים, שמכוחם אמרנו את השירה. ובוזה הכל נפלא, מצד אחד לא מזכירים את משה רבינו בגלוי – כי השירה מכח היין היתה, ומצד שני מזכירים את משה רבינו בהעלם וברמו, כי שתינו יין במידה מועטת, וזכו ל'כָּל הַמְתַּפְּתָה בְּיָנוּ' – יש בו מִדְּעַת קוֹנוֹ' – בחינת ספירת ה'דעת' בחינת 'משה'.

והרי לנו שני תירוץ מדוע משה לא נזכר בשירת הבאר: תירוץ ראשון בפשט, כמו שאומר רש"י בגלל שמה נלקה ע"י הבאר, (כחטא מי מריבה), לכן הוא לא אומר עליה שירה. תירוץ שני, חידשנו ע"פ דברי רבינו, שהסיבה שמה רבינו לא אומר שירה על הבאר, כי הם אמרו אותה מתוך שתיית היין מהבאר, ומשה רבינו מתנגד ליין – "פֶּן יִשְׁתָּה וְיִשְׁכַּח מִחֻקֶּיךָ". רק שעם ישראל מזכירים את משה ברמו, לרמו שהם שתינו רק מעט יין ואדרבה זה מועיל.

הבאר היא בחינת א"י ולכן לא השתתף משה בשירתה

כ. וכעת נאמר תירוץ שלישי: כבר רמזנו שהבאר הוא בחינת ארץ ישראל – שהרי היא נכנסה עם ישראל לארץ והיא בימה של טבריא. והנה משה רבינו לא זכה להיכנס לארץ ישראל, ולכן לא יכל לומר שירה על הבאר, רק ישראל שהם עומדים להיכנס לארץ אמרו את השירה.

'פירות גינזור' ומתיקותם

כא. ונבאר יותר, הבאנו מרש"י ומחז"ל שבארה של מרים נגזזה בימה של טבריא, בגמרא ברכות (דף מד.) מסופר על רבי יוחנן וריש לקיש שאוכלו 'פירות גינזור', ומרוב המתיקות של הפירות, היה גורם להם לשכרות. מה הסיבה? מי שמבין בענבים יודע, שהענבים הכי טובים ליין, זה ענבים מתוקים, שיש להם הרבה סוכר, והסוכר נהפך לאלכוהול. וזה קורה גם אצל בהמות וחיות שאוכלים פירות שהתבשלו יותר מדי, שהם קצת משתכרים, כי כל הסוכר בדם נהפך לאלכוהול. ולכן גם כשהיו אוכלים פירות גינזור שהיו כל כך מתוקים, הסוכר נהפך גם בגוף לאלכוהול, וזה מה שגורם לשכרות. ויותר מזה מסופר שם בגמרא, שהפירות היו מתוקים, עד כדי כך שמי שאכל אותם, הפנים שלו נעשים חלקות, ואפי' זבוב היה מחליקים להם מהפנים ונופלים.

גינזור זו כנרת (טבריא) שפירותיה מתוקים כקול הכינור

כב. ומובא בגמרא מגילה (דף ו.) ש'גינזור' זאת טבריה, ולמה נקרא שמה גינזור על שם ים כנרת – שזה מלשון כינור, כי כל מי שאוכל מפירותיה הם מותקים אצלו כמו הקול של הכינור. אכן כפי הנ"ל

על פי משה שנקרא מחוקק, שנאמר (דברים לג, כא) "כִּי שָׁם חָלַקְתָּ מַחְקֶק סִפּוֹן".

ולפי מה שהסברנו הענין נפלא, כי כל מה שמה רבינו לא נזכר בשירת הבאר, זה בגלל שאין אומרים שירה אלא על היין, ומהבאר שתינו ישראל יין ואמרו שירה, אבל משה בעצמו מרחיק מהיין – "פֶּן יִשְׁתָּה וְיִשְׁכַּח מִחֻקֶּיךָ", 'מחקק' – זה משה, שלא ישכח את המצוות של משה. ובאו עם ישראל ורמזו את משה רבינו דוקא במילה 'מחקק', לרמוז ולומר למשה, אמנם שתינו – אבל שתינו רק מעט, 'בראנפן רק מעט זה טוב' – לא השתכרנו ח"ו, ומה ששרנו שירה היה זה רק ע"י הגדלת החסדים – שע"י היין.

מעט יין כדי להגדיל את החסדים ולפקח את הדעת הוא טוב

יז. ונסביר יותר: רבינו אומר בתחילת התורה הנ"ל: "צִרְיָךְ לְהִרְחִיק מִשְׁכָּרוֹת וּלְדַקֵּק שְׂלֵא לְשִׁתּוֹת יוֹתֵר מִיִּבְלָתוֹ (שהראש שלו כבר מסתובב, ומדבר שטויות) כְּדֵי שְׂלֵא יִבּוֹא לְיַדֵּי שְׁכָרוֹת". ורבינו מוסיף: "כִּי מֵעַט הַשְּׁתִיָּה לְפִי הַצֶּרֶךְ, הוּא טוֹבָה לְהִרְחִיב דַּעְתּוֹ". (כמו שאנחנו שותים קצת בסעודות שבת ובסעודות מצוה, אבל לא מגיעים ח"ו לשכרות, אלא רק להרחיב ולפקח את הדעת, כדי שהדברי תורה ירמוז יותר טוב). וכמו שכתב בלקוטי הלכות (בציעת הפת סוף הלכה ב'), וז"ל: "וְהַיִּין גַּם בֶּן חֹשֶׁב וְקוֹבֵעַ בְּרִכָּה לְעֵצְמוֹ, כִּי הַיִּין גַּם בֶּן בְּחִינַת 'דַּעַת', כְּמוֹ שְׁכָתוּב (סנהדרין ע"ו): 'חֻמְרָא וְרִיחָנִי פְּקַחִין'. וְכְמוֹ שְׂאֵמְרוּ (יומא ע"ו): 'זָבָה – נַעֲשֶׂה רֵאשִׁי', הַיִּינוּ מוֹחִין.

ע"י מעט יין החסדים שבדעת נגדלים ומתפשטים

יח. ורבינו מסביר את עומק הענין, וז"ל: וְדַע, כִּי הַדַּעַת מְלַבֵּשׁ בְּחֻסְדִּים, וְכִשְׁשׁוֹתָהּ בְּמִדָּה כְּרָאוּי לְפִי עֶרְפוֹ, אַזִּי נִתְרַחֵב דַּעְתּוֹ וְנִתְרֹמֵם מוֹחוֹ, וְאִזִּי נִגְדְּלִין הַחֻסְדִּים בְּיוֹתֵר עַל יְדֵי הַשְּׁתִיָּה. כִּי בְּשִׁנְתְּרוֹמֵם הַדַּעַת, נִתְרֹמֵמִין וְנִגְדְּלִין הַחֻסְדִּים, כִּי הַדַּעַת מְלַבֵּשׁ בְּחֻסְדִּים כְּנִל. וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבָרְכָה (עריבין סה.) 'כָּל הַמְתַּפְּתָה בְּיָנוּ, יֵשׁ בּוֹ מִדְּעַת קוֹנוֹ', 'מְתַפְּתָה' דִּיקָא, בְּחִינַת חֻסְדִּים, שְׁעַל יְדֵי הַיִּין נִגְדְּלִין הַחֻסְדִּים, ע"כ.

ביאור הדברים, בדעת יש ה' חסדים וה' גבורות, וה' החסדים שבדעת מתלבשים בכל הגוף ובידים וברגלים, שהם כנגד הספירות חסד גבורה תפארת נצח הוד, וכללותם ביסוד וכו'. וע"י ששותה כראוי, מתרחב מוחו, ונגדלים החסדים שבמוח הדעת, והם מתפשטים בכל הספירות שבגוף.

רבינו מסביר בליקוטי מוהר"ן (תורה סי' ח"ב) שכל אמירת תורה – היא ע"י החסדים. ושזה הסוד של רבי שמעון בר יוחאי שמגלה את ספר הזוהר – בכח 'יוחאי אבא' (כמו שלמדנו ב"ג בעומר), כי אמירת תורה נעשית ע"י הגדלת החסדים, וחסדים יש לאדם מכח אביו. עכ"פ כל בחינת הגדלת חסדים היא מועילה לאמירת תורה, כי זוכה לבחינת 'כָּל הַמְתַּפְּתָה בְּיָנוּ, יֵשׁ בּוֹ מִדְּעַת קוֹנוֹ' – דהיינו שזוכה למח הדעת לחדש בתורה.

משה בחינת הדעת המתגדלת ע"י מעט יין

יט. כתוב בזוהר (פקודי ח"ב דף רכא.) שמה רבינו הוא בחינת 'דעת'. וכיון שכך, אם מעט יין גורם בחינת 'דעת קונו', נמצא שדוקא ע"י

וקצר וכו', והדרך עובר בתוך הנחל. אמרו אמוריים: כשיכנסו ישראל לתוך הנחל לעבור, נצא מן המערות בהרים שלמעלה מהם, ונהרגם בחיצים ואבני בליסטראות וכו'. כיון שבאו ישראל לעבור, נזדעזעו ההר של ארץ ישראל, כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה, ונתקרב לצד הר של מואב, ונכנסו אותן השדיים לתוך אותן נקעים (שני הרים נצמדו זה לזה כתקע לשקע) והרגו את האמוריים – שהיו למעלה. וזהו "אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עַד וְנִשְׁעַן לְגִבּוֹל מוֹאָב" – שזההר נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב ונדבק בו, וכך נהרגו כל האמוריים.

אבל כשעברו ישראל, לא ידעו מכל הניסים האלו. וכתוב בגמרא (שבת י') 'הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו'. וגם בניסי נחל ארנון שהקב"ה עשה לישראל, היה צריך להודיע את הנס שנעשה, כדי שידעו ויכירו בטובות ובניסים של השי"ת. מה עשה הקב"ה? אמר רש"י בפסוק "וּמִשֶׁם בְּאֵרָה הוּא הַבְּאֵר": לאחר שעברו חזרו ההרים למקומם, והבאר ירדה לתוך הנחל, והעלתה משם דם ההרוגים, וזרועות ואיברים, ומוליכתן סביב המחנה. וכשישראל ראו את זה, הם הבינו את מה שקרה שההרים מחצו את האמוריים והרגום, ועל זה אמרו שירת הבאר, ע"כ דברי רש"י.

ומסביר רבי נתן, שבגלל הכיסופים עצומים שהיו לעם ישראל לבא לארץ ישראל, והאמוריים ניסו למונעם ורצו להרוג את ישראל. מיד המצוה בעצמה של קדושת ארץ ישראל – עזרה להם להגיע לארץ ישראל. והיתה הארה כל כך גדולה עד שאפי' בגשמיות ממש שני ההרים נצמדו אחד לשני והרגו את האמוריים, כדי שישראל יוכלו לקיים את המצווה להיכנס לארץ ישראל.

טעם נוסף מדוע משה רבינו לא אמר את שירת הבאר

כו. נמצא לפ"ז, שכל שירת הבאר היתה על הנס הזה שאיפשר לישראל להיכנס לארץ ישראל, וזה שייך רק לישראל ולא למשה רבינו שלא נכנס לארץ. ויותר מזה, ההתקרבות של ההרים לא היתה בגלל משה, כי הוא לא היה רשאי להיכנס לארץ ישראל, אלא רק בזכות הכיסופים שהיה לישראל להיכנס לארץ, ולכן השירה הזאת שייכת רק לעם ישראל ולא למשה, וזה טעם נוסף למה משה רבינו לא אמר את שירת הבאר.

פי הבאר שנברא בבין השמשות

כו. מובא במשנה אבות (פ"ה מ"ו) "עֲשֶׂה דְּבָרִים נִבְרָאוּ בְּעֶרְבֵי שֶׁבֶת בֵּין הַשְּׁמֶשׁוֹת, וְאֵלוֹ הֵן: פִּי הָאָרֶץ, וְפִי הַבְּאֵר, וְכוּ". ורש"י שם מביא שני פירושים (ובענין זה גם בברטנורא), וז"ל: זְפִי הַבְּאֵרִי שֶׁל מְרִים, שֶׁנִּבְלַע הַפֶּתַח בְּסֻלַּע שֶׁדָּרַךְ שָׁם יֵצְאוּ הַמִּים בְּמַדְבַּר, וְכִשְׁהִכָּה מִשֶׁה הַסֻּלַּע פֶּתַח הַסֻּלַּע אֶת פִּי שֶׁנִּבְרָא לוֹ מִקֶּדֶם. פִּירוּשׁ אַחֵר: הַבְּאֵר שֶׁפֶתַח פִּי וְאָמַר שִׁירָה שֶׁנִּאֲמַר "עֲלֵי בְּאֵר עֲנֵנוּ לְהַ", ע"כ. וזה נס ופלא שהבאר תאמר שירה, וזה נברא בערב שבת בבין השמשות.

הארץ לא פתחה פיה לטובה

כת. והנה בגמ' בסנהדרין (דף לז:) אמר רב יהודה בריה דרבי חייא: מיום שפתחה הארץ את פיה וקיבלתו לדמו של הבל – שוב לא

אפשר להוסיף עוד, כי אמרנו שעל ידי השתיה המשכרת שרים, וא"כ גם על ידי פירות גינוסר' אלו שהיו כל כך מתוקים ומשכרים היו גורמים ג"כ לשירה כמו כינור, אע"פ שבסתם מאכל לא שרים כמו שאמר רבינו, אבל מאכל משכר כמו אלו הפירות, זה כמו שתייה.

'פירות גינוסר' בנח בארה של מרים

כג. ולמה יש כאלה פירות מתוקים בבקעת גינוסר שזו טבריה? בגלל 'בארה של מרים' שנגנזה בתוך הכנרת, ולכן יש כאלה פירות מאוד משובחים שגדלים סביב הכנרת. מובא במדרש (שיר השירים רבה ד, ב) רַבִּי יוֹסִי אָמַר וְכוּ' הַבְּאֵר, בְּזִכּוֹת מְרִים... מִתְּנֵה מְרִים, וּפְסָקָה הַבְּאֵר, וְהָיוּ אוֹמְרִין (במדבר כ, ה): "לֹא מְקוֹם זֶרַע וְתֵאֵנָה וְגִפְן וְרִמּוֹן", ע"כ. כשלא היה לעם ישראל מים, הם התלוננו ואמרו: "לֹא מְקוֹם זֶרַע וְתֵאֵנָה וְגִפְן וְרִמּוֹן" – וקשה, מה הקשר בין זה שפסקה הבאר, לבין זה שאין גדלים במדבר פירות?

והתירוץ: שרומז לנו המדרש, כל זמן שהיה להם את 'בארה של מרים' – היה שם במדבר "מְקוֹם זֶרַע וְתֵאֵנָה וְגִפְן וְרִמּוֹן", כי הבאר היתה משקה את המדבר, והיו גדלים שם פירות משובחים מאוד, אבל עכשיו שפסקה הבאר, נעשה "לֹא מְקוֹם זֶרַע וְתֵאֵנָה וְגִפְן וְרִמּוֹן" – וזה היתה תלונת ישראל.

ולפ"ז הטעם שנכנסה הבאר לארץ ישראל, היה בשביל לשבח את פירות ארץ ישראל, ובפרט את הפירות של 'בקעת גינוסר' – שהיא בטבריה שקרובים אליה. ואם הבאר שייכת לארץ ישראל, אז ממילא משה, שלא זכה להיכנס לארץ, הוא לא שייך לענין שירת הבאר שעניינה הוא ארץ ישראל.

כל מצוה שעושה מקבל הארה וסיוע משורש קדושת זו המצוה

כד. וכעת נלמד את דברי רבי נתן בליקוטי הלכות (ברכת הרי"ה, יח) שכתב: כִּי זֶה כָּלֵל כָּלֵל הַדְּבָרִים שֶׁבְּקִדְשָׁהּ. בְּשִׂאֲדָם רוּחָהּ לְעִשׂוֹת אֵיזָה דְּבָר שֶׁבְּקִדְשָׁהּ כְּדִי לְזַכּוֹת לְתַכְלִית הַטּוֹב שֶׁזֹּכֵין עַל יְדֵי מִצְוֵה הַזֹּאת, אֲזִי אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִגִּיעַ לְקִדְשָׁהּ זֹאת, כִּי אִם בְּשִׂמְסִיעֵין לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם וּמֵאִירֵין עָלָיו הַהָאָרֶה בְּהֶעֱלֵם מִשְׁרַשׁ הַקִּדְשָׁהּ הַזֹּאת שֶׁהוּא רוּחָהּ לְהִגִּיעַ אֵלֶיהָ, וּבְלֹא זֶה לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לְעוֹלָם לְהִגִּיעַ לְקִדְשָׁהּ זֹאת.

ורבי נתן נותן דוגמא: ממצוות אתרוג במקום שאין בו אתרוגים, כמו שהיה בזמנם באוקראינה, וגם כשמביאים איזה אתרוג היה עול סכום עצום (אלף אדומים), ועכשיו אדם שרוצה אתרוג, ואין לו סכום כסף כזה, ויש לו מניעות קשות על המצוה. ואומר רבי נתן מי נותן לך את הכוח לשבר את המניעות? הכיסופים שלך למצוה, הם גורמים שהמצוה בעצמה נותנת עזרה וכח לשבור את המניעות.

ניסי נחל ארנון, שהודיעה להם הבאר

כה. ורבי נתן למד זאת מרש"י בפרשתנו, כי לפני שירת הבאר כתוב (במדבר כ, ט): "וְאֲשֶׁר הִנְחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עַד וְנִשְׁעַן לְגִבּוֹל מוֹאָב", מה זה "וְאֲשֶׁר הִנְחָלִים" מסביר רש"י: שֶׁנִּשְׁפַּךְ שָׁם דָּם אִמּוּרִים שֶׁהָיוּ נִחְבָּאִים שָׁם, לְפִי שֶׁהָיוּ הַהָרִים גְּבוּהִים וְהִנְחָל עֵמוֹק

שום דבר פרנסה, ולכן במדבר לא היה צריך 'תמכין דאורייתא', ורק מתי שעם ישראל נכנסו לארץ ישראל, היו צריכים 'תמכין דאורייתא', כי בארץ ישראל אין מן, ואין מי באר וכו', ואין ענני כבוד. ואם כן מובן בעומק – שכל שירת הבאר שייכת רק לארץ ישראל, שרק שם שייך תלמיד חכם ותומך תורה אבל כל זמן שנמצאים במדבר זה לא שייך. ולכן משה רבינו שהוא שייך לדור המדבר, לא שר את השירה הזאת, אלא רק עם ישראל שנכנסים עכשיו לארץ ישראל, רק להם שייכת השירה הזאת.

סיכום התייחסים מדוע משה לא נזכר בשירת הבאר

לב. ונסכם את כל התייחסים לשאלה למה משה רבינו לא נזכר בשירת הבאר? א. פירוש רש"י – היות שמה נלקה ונענש ע"י הבאר, לכן הוא לא נזכר בשירת הבאר. ב. מה שאמרו שירה, זה מכוח היין ששתו מהבאר (אין אומרים שירה אלא על היין), ומשה רבינו הוא הייפך היין, כמו שכתוב: "פֶּן יִשְׁכַּח מִחֶקֶק" – שזה משה רבינו. ג. שירת הבאר שייכת לארץ ישראל – ורק לאלו שנכנסים לארץ ישראל, ולא למשה רבינו שלא זכה להיכנס לארץ ישראל.

והסברנו שזה מכמה בחינות. 1. הבאר היא היחידה שנכנסה לארץ ישראל (לא המן, וענני כבוד), ונגנזה בים כינרת ומכוחה גדלים פירות ארץ ישראל ובפרט 'פירות גינוסר'. 2. שירת הבאר היתה על הנס שבא משורש קדושת ארץ ישראל שהתקרב ההר ומחץ את האמורים. 3. כח של שירת הבאר היה מבחינת: "מִכְנַף הָאָרֶץ זְמַרְתָּ שְׁמַעְנוּ צְבִי לְצִדִּיק", ומבאר תרגום יונתן שהשירה מבית המקדש שבארץ ישראל. 4. רמז ה'חווה מלובלין' (הובא באגרא דכלה), ששירת הבאר שייכת רק בארץ ישראל ששם יש את השילוב של תלמידי חכמים ו'תמכין דאורייתא', כי "בְּאֶרֶץ חֲפְרֹהָ שְׂרִים (אלו תלמידי חכמים) כְּרֹהָ נְדִיבֵי הָעָם (תומכי תורה) בְּמַחֲקֶק (תלמידי חכמים) בְּמִשְׁעֲנֹתָם (תומכי תורה) – שילוב בין התלמידי חכמים לתומכי תורה. וכל זה שייך רק בארץ ישראל, שיש את שניהם, אבל במדבר כולם היו תלמידי חכמים, כולם היו מאוכלי המן ולא היה שם 'תומכי תורה', ולכן שירת הבאר שייכת לארץ ישראל ולא נזכר בה ולא נאמרה ע"י משה רבינו. ויהי רצון שזוכה בקרוב להתגלות משיח צדקנו, ונזכה לשתות מבארה של מרים, ועי"ז נלמד את תורתו של משיח, ה' יזכנו אמן ואמן.

שבת שלום ומבורך. עריכה: ליאור גבע

פתחה, שנאמר (ישעיה כד, טו) "מִכְנַף הָאָרֶץ זְמַרְתָּ שְׁמַעְנוּ צְבִי לְצִדִּיק", "מִכְנַף הָאָרֶץ" – ולא מפי הארץ. איתייביה חזקיה אחיו (ממה שכתוב אצל עדת קרח במדבר טו, לב): "וְתִפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ!" – אמר ליה: לרעה – פתחה, לטובה לא פתחה.

שירת הבאר היא "מכנף הארץ" ולא מפי הארץ

כט. והנה פי הבאר הוא גם לכאורה בחינת פתיחת פי הארץ לשירה, כי הרי הבאר היא בארץ. ומזה שהגמ' לא הקשתה מפתחת פי הבאר לשירה, שמע מינה שזה נכלל במה שכתוב "מִכְנַף הָאָרֶץ זְמַרְתָּ שְׁמַעְנוּ", "מִכְנַף הָאָרֶץ" – ולא מפי הארץ. והנה על המילים "מִכְנַף הָאָרֶץ" – פירש רש"י: "תירגם יונתן: 'מבית מקדשא' וכו'. כלומר שהשירה של הארץ היא מגיעה מבית המקדש שבארץ ישראל. וכן השירה של הבאר, אינה פתיחה של פי הארץ, אלא שמבית המקדש שבארץ ישראל נשמעת השירה דרך פי הבאר שנברא בערב שבת בין השמשות.

נמצא לפ"ז, שלא רק ששרו בשירת הבאר שירה על הניסים שבאו מקדושת ארץ ישראל לסייעם, אלא שהשירה בעצמה היתה בבחינת "מִכְנַף הָאָרֶץ זְמַרְתָּ שְׁמַעְנוּ" – מכח קדושת ארץ ישראל ומבית המקדש הקדוש ביותר בארץ ישראל, משם באה כח השירה. וכפי זה יש כאן ביאור נוסף מדוע משה רבינו לא השתתף בשירה, כיון שהשירה באה מכח בית המקדש שיבנה בארץ ישראל, ומשה רבינו שלא זכה להיכנס לארץ ישראל לא היה שייך לשירה הזאת.

שירת הבאר - יחוד התלמידי חכמים עם תומכי התורה

ל. בספר 'אגרא דכלה' לרבי צבי אלימלך מדינוב הביא בשם ה'חווה מלובלין' (רבי יעקב יצחק מלובלין) חידוש נפלא בפסוק: "בְּאֶרֶץ חֲפְרֹהָ שְׂרִים כְּרֹהָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמַחֲקֶק בְּמִשְׁעֲנֹתָם וגו'", וז"ל: הוא הרמז על לומדי תורה ועל התמכין דאורייתא, וזה שיעור הכתוב, "בְּאֶרֶץ" – היא התורה (וזה ח"ב קיד), "חֲפְרֹהָ שְׂרִים" – היינו 'שרי התורה' חופרין אותה בעצמם לחפש בגנוזה, "כְּרֹהָ" – ר"ל אבל קונין אותה 'נְדִיבֵי הָעָם' – היינו הנדיבים, הגם שאינם בעלי תורה, קונים אותה בממונם שמחזיקין התלמידי חכמים, "כְּרֹהָ" – לשון 'מכירה' שכן במדינת הים קורין למכירה כירה (ר"ה כו), ונמצא הם ב' מדרגות בתורה (תלמידי חכמים ותומכי תורה). וכן "בְּמַחֲקֶק" – היינו החוקקים בעצמם (התלמידי חכמים), או "בְּמִשְׁעֲנֹתָם" – הם המשעינים (תומכי תורה) שעושים משענות לתלמידי חכמים בעלי התורה, ויהיו אגודים אלה באלה ואחוזים אלה באלה, ע"כ.

תומכי תורה שייך רק אחרי שנכנסו לא"י לא במדבר

לא. ומזה האיר לי תירוץ נוסף למה שירת הבאר שייכת דוקא לארץ ישראל, ולא שייכת למשה שלא נכנס לארץ. כי מתי צריכים 'תמכין דאורייתא', רק מתי שנכנסו לארץ ישראל, כי כל הזמן שהיינו במדבר לא היה צריך שום תמיכה כלכלית לתלמידי חכמים, כי שם יש לנו מן ובאר (אוכל ושתיה בכל הטעמים שרק רוצים), ויש ענני כבוד (שהיו מגינים עליהם מפני החמה, ומפני האויבים, ומיישר להם את הדרך, וכתוב במדרש שהענן היה מכבס ומגהץ להם את הבגדים, וגם הם היו גדלים איתם), והרי שלא חסרו